

แนวความคิดในการอนุรักษ์โบราณสถาน ในศตวรรษที่ 19 ของอังกฤษ

สมชาติ จิ่งสิริอารักษ์

สาเหตุที่เลือกบทความเกี่ยวกับแนวความคิดในการอนุรักษ์โบราณสถานของอังกฤษในช่วงศตวรรษที่ 19 นั้น เพราะในช่วงนี้เป็นช่วงที่อังกฤษมีการฟื้นฟูบูรณะโบราณสถานต่าง ๆ มากที่สุด ซึ่งก่อให้เกิดผลที่ตามมาคือการวิพากษ์วิจารณ์ผลการกระทำของสถาปนิกต่อโบราณสถานทั้งหลาย การวิพากษ์วิจารณ์นี้มีได้หยุดอยู่เพียงการอภิปรายเท่านั้น หากต่อมาเติบโตมาเป็นสมาคมพิทักษ์โบราณสถานของอังกฤษขึ้น ซึ่งมีปรัชญาพื้นฐานในการอนุรักษ์โบราณสถานที่ได้พัฒนากลายมาเป็นแม่บทของการบูรณะโบราณสถานของอังกฤษในสมัยต่อมา ปรัชญาการบูรณะโบราณสถานของอังกฤษนั้น มิได้เพียงแต่ยึดถือกันในหมู่เกาะอังกฤษเท่านั้น หากได้ส่งอิทธิพลถึงยุโรปและไปทั่วโลกอีกด้วย การศึกษาถึงรากฐานแห่งความขัดแย้งซึ่งทำให้เกิดปรัชญาการอนุรักษ์โบราณสถานในยุคนี้ ทำให้เข้าใจที่มาของหลักการการบูรณะโบราณสถาน สามารถนำมาพิจารณาความขัดแย้งและการโต้เถียงต่าง ๆ ที่ปรากฏขึ้นในสถานการณ์ปัจจุบันของเรา

อังกฤษในช่วงศตวรรษที่ 19 (1800-1900) ได้เข้าสู่ยุคปฏิวัติอุตสาหกรรมแล้วอย่างเต็มตัว มีโรงงานอุตสาหกรรมต่าง ๆ เกิดขึ้นมากมาย ระบบการผลิตได้เปลี่ยนแปลงจากการผลิตด้วยมือที่ล้าสมัยมาเป็นเครื่องจักรกล ส่งผลให้ได้ผลผลิตมหาศาลส่งเป็นสินค้าออกจำหน่ายทั่วโลก ทำให้เศรษฐกิจของอังกฤษเติบโต ร่ำรวยขึ้นอย่างรวดเร็ว การเติบโตทางเศรษฐกิจส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของสังคม การก่อกำเนิด

ขึ้นอย่างเป็นปึกแผ่นของชนชั้นกลาง รวมทั้งมีการพัฒนาก้าวหน้าทางด้านการศึกษาศิลปวิทยาการ ในด้านสถาปัตยกรรมและโบราณสถานนั้นมีการส่งเสริมให้มีการตีพิมพ์เผยแพร่เอกสารและแบบภาพเขียนของโบราณสถานต่าง ๆ มากมาย โบราณสถานรุ่นเก่าของอังกฤษเป็นศิลปะแบบแซกซัน (Saxon) นอร์แมน (Norman) และโกธิค¹ (Gothic) ซึ่งมีอายุอยู่ระหว่างศตวรรษที่ 7-16 โบราณสถานรุ่นใหม่เริ่มตั้งแต่ศตวรรษที่ 17 เป็นพวก Classic แม้ว่าสถาปัตยกรรมของอังกฤษล้วนมีต้นเค้ามาจากทวีปยุโรปทั้งสิ้น แต่ชาวอังกฤษในศตวรรษที่ 19 รู้สึกว่างานแบบแซกซัน นอร์แมน และโกธิคนั้นมีคุณค่าและเอกลักษณ์ของความเป็นอังกฤษมากกว่างาน Classic ซึ่งมีอิทธิพลของโรมันและอิตาลีเย็นมาก อังกฤษในศตวรรษที่ 19 ที่กำลังเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างเต็มที่และเป็นมหาอำนาจของโลก ต้องการแสดงเอกลักษณ์ของวัฒนธรรมของชาติตนอย่างเต็มที่ จึงมีการส่งเสริมให้เกิดความนิยมชมชอบในศิลปะแบบโกธิคว่าเป็นเอกลักษณ์ของชาติทั้ง ๆ ที่ศิลปะแบบนี้เกิดขึ้นในฝรั่งเศสก่อนก็ตาม เกิดความคลั่งไคล้ในรูปแบบอาคารดังกล่าวทั้งในหมู่สถาปนิก ศาสตราจารย์และประชาชนอย่างถ้วนหน้า จึงมีอาคารใหม่ ๆ ในสมัยนี้ถูกออกแบบด้วยรูปแบบโกธิคแบบเก่าที่ค้นคืนกันขึ้นใหม่² เพื่อให้ดูแล้วน่านิยม ส่วนโบราณสถานนั้น หลังใดที่มีลักษณะโกธิคน้อย ก็ถูกดัดแปลงให้เป็นโกธิคมาก ๆ และหลังไหนเป็นโกธิคมากอยู่แล้วก็ถูกแก้ไขให้เป็นโกธิคที่สมบูรณ์แบบตาม

จินตนาการของสถาปนิก โดยเสียงสนับสุนของ ศาสนจักรและปัญญาชน

ด้านศาสนจักรนั้น ศตวรรษที่ 19 เป็นสมัย แห่งการฟื้นฟูศาสนาอีกเช่นกัน หลังจากที่ศาสนจักร ได้ถูกกดดันให้สงบซบเซาลงไปกว่า 2 ศตวรรษ อาคารทางศาสนาเกือบทั้งหมดเป็นโบราณสถาน อายุนับพันปีอันล้ำค่า อยู่ในสภาพเก่าคร่ำคร่าและ เสื่อมโทรมที่สุด ความรุ่งโรจน์ทางเศรษฐกิจส่งผลให้ เกิดมีการบริจาคทางภาครัฐและเอกชนมาร่วมกัน ปฏิสังขรณ์อารามเหล่านั้นให้กลับคืนสู่สภาพสมบูรณ์ อีกครั้ง มีตัวเลขที่น่าสนใจมากเกี่ยวกับการปฏิสังขรณ์ โบราณสถานซึ่งส่วนใหญ่เป็นอาคารทางศาสนาของ อังกฤษในศตวรรษที่ 19 กล่าวคือในช่วงเวลา ระหว่างปี 1855 - 1875 มหาวิหารทั่วสหราชอาณาจักรถูกซ่อมแซมอย่างมโหฬารไม่มากนักน้อยสถาปนิก บางคน เช่น Ewan Christian ลงมือซ่อมเองคนเดียวถึง 350 แห่ง แต่บุคคลที่ร่วมบทบาทนัก ปฏิสังขรณ์สำคัญคือ 2 สถาปนิกใหญ่ James Wyatt ซึ่งมีผลงานระหว่างปี 1780-1813 และ Sir Gilbert Scott ซึ่งมีผลงานระหว่างปี 1841-1878

Wyatt เป็นผู้ริเริ่มในการอ้างเอาเหตุผลของ ความงาม เช่น ความเรียบร้อย สมมาตร และ เอกภาพของรูปแบบ มาแก้ไขมหาวิหารต่าง ๆ งาน แก้ไขของเขามิตั้งแต่น้อย ๆ เช่น รื้อหน้าต่างเดิม ของมหาวิหาร Durham ทิ้งแล้วใส่ Rose Window แบบที่ตัวเองต้องการ หรือรื้อถอนจากโบราณที่ใช้ กันกลางมหาวิหารต่าง ๆ ออกไป เพื่อสร้างเนื้อที่ ภายในอาคารที่ตนเองต้องการ จนถึง การเปลี่ยน รูปทรงอาคารโบราณจากยุคหนึ่งไปสู่อีกยุคหนึ่งตาม อำเภอใจ ในการปฏิสังขรณ์นั้น Wyatt มักจะอ้าง คำว่า เอกภาพของรูปแบบอาคาร³ (Unity of Styles) มาเป็นข้ออ้างใหญ่ ทั้งนี้เพราะมหาวิหาร ของอังกฤษที่มีอายุนับพันปีนั้น จะประกอบไปด้วย รูปแบบและรายละเอียดการก่อสร้างที่มีมากกว่า แบบเดียวทั้งสิ้น เพราะผ่านการแก้ไขซ่อมแซมต่อ

เติมมานับครั้งไม่ถ้วน ตลอดระยะเวลายาวนาน หลักฐานทางประวัติศาสตร์เหล่านี้ในสายตาของ สถาปนิกในศตวรรษที่ 19 คือ ความไร้เอกภาพของ การออกแบบที่ต้องกำจัดออกไปเสีย

Sir Gilbert Scott นั้นถือได้ว่าเป็นยอดแห่ง นักปฏิสังขรณ์โบราณสถานในศตวรรษที่ 19 Scott นอกจากเป็นสถาปนิกเอกแล้ว ยังกล่าวได้ว่าเป็น ผู้มีสำนวนโวหาร การบรรยายและการประพันธ์ที่หา ตัวจับยาก เขาเขียนไว้ในหนังสือชื่อ A Plea for the Faithful Restoration of Our Ancient Churches⁴ ว่า “การผสมผสานในรูปแบบของ โบราณสถานหนึ่ง ๆ นั้นเป็นหลักฐานที่หาคว่ามิได้ ทางประวัติศาสตร์ คุณค่าของงานต่อเติมในยุคถัด ๆ มาในหลาย ๆ กรณีมีค่าเท่ากับของแท้ที่สร้างขึ้นใน ยุคแรกทีเดียว และมีค่าควรแก่การอนุรักษ์เท่ากัน” แต่ในขณะเดียวกันเขาก็ออกตัวว่า “หากโบราณสถาน แห่งหนึ่งซึ่งต้องการบูรณะแล้ว ข้าพเจ้าคิดว่า เรามี อิสระในการตัดสินใจว่า ถ้าของเดิมมีคุณค่า และการ ต่อเติมยุคหลังขาดคุณค่า เราย่อมมีสิทธิในการรักษา ส่วนที่ดีไว้ และเอาส่วนที่ไม่ดีออก” ฟังดูก็เป็น ปรัชญาที่มีเหตุผลอยู่ แต่ในทางปฏิบัติแล้ว Scott มีความลำเอียงต่อรสนิยมส่วนตัวมากและหามาตร-ฐานแน่นอนไม่ได้ เช่นที่ Stafford เขาเลือกรักษา บางส่วนของวิหารที่เป็นแบบ Early English ไว้ (ศ. 12 - 13) เพราะเขาชอบงานโกธิคแบบนี้ ส่วน ที่เหลือซึ่งส่วนใหญ่สร้างในช่วงปลายทศวรรษที่ 16 ถูกรื้อทิ้งเพราะเขาลงความเห็นว่า เป็นผลงานใน ช่วงที่ “รสนิยมเสื่อมโทรม”

อีกตัวอย่างหนึ่งที่มหาวิหาร Boston เขา แดลงว่า “การซ่อมแซมโบราณสถานทุกประเภทต้อง เป็นการบูรณะที่ซื่อสัตย์ต่ออาคารเดิมที่คงเหลืออยู่ และเพื่อป้องกันการเสื่อมโทรมในอนาคตต้องไม่มีการเปลี่ยนแปลงใด ๆ นอกจากการเปลี่ยนส่วน ประกอบเดิมบางส่วนที่หายไป หรือเพื่อการปรบ ปรุงอาคารให้เหมาะสมกับการใช้งานปัจจุบันของ

เหล่าบาทหลวง และการปรับปรุงเปลี่ยนแปลง ดังกล่าวจะต้องกระทำอย่างเคร่งครัดให้สอดคล้องกลมกลืนกับลักษณะและประโยชน์ใช้สอยเดิมของอาคาร”⁵ แต่ผลงานจริงที่เขาทำที่มหาวิหารนั้นก็คือ เลาะเอาหน้าต่างด้านตะวันออกของเดิมออก แล้วก็ใส่เอาหน้าต่างใหม่ที่เขาลอกแบบมาจากมหาวิหาร Carlisle ใส่เข้าไปแทนโดยปราศจากเหตุผลใด ๆ ทั้งสิ้น

Scott ไม่เคยใช้คำอื่นใดที่หมายถึงการซ่อมแซมโบราณสถานของเขา นอกจากคำว่าปฏิสังขรณ์ (Restoration) เพราะเขาเป็นนักปฏิสังขรณ์มากกว่านักทฤษฎี เขามักจะสร้างความเปลี่ยนแปลงไปพร้อม ๆ กับการอนุรักษ์ (Conservation) แต่ก็มีวาทะที่จะแถลงโวหารที่น่าประทับใจชนิดตรงกันข้ามกับสิ่งที่ลงมือทำเสมอ ๆ เช่น “เมื่อไรที่การปฏิสังขรณ์ได้เริ่มขึ้น (Restoration) หลักการแห่งการอนุรักษ์ (Conservation Principles) ก็จะถูกละเลยไปทีละน้อย ๆ จนกระทั่งลักษณะและเอกลักษณ์ของอาคารทั้งหมดได้ถูกเปลี่ยนไปและสูญเสียลักษณะของอาคารทั้งหมด” เช่นนี้แล้วสถาปนิกอนุรักษ์ควรทำเช่นไร Scott เสนอว่า “โดยทั่วไปแล้วเป็นสิ่งสำคัญอย่างสูงในการรักษาร่องรอยที่แสดงถึงการเติบโต และประวัติศาสตร์ของอาคารซึ่งแสดงออกมาในรูปของรูปแบบ (Styles) หลาย ๆ รูปแบบ และองค์ประกอบของอาคารที่มีลักษณะต่าง ๆ กัน หลักฐานบางอย่างน้อยที่สุด สิ่งที่สำคัญจะต้องรักษาไว้ในทางตรงข้ามการรื้อถอนส่วนประกอบชั้นหลังบางชิ้นส่วนในบางโอกาส ก็อาจเป็นเรื่องจำเป็น โดยเฉพาะเมื่อมันผูกพันและเป็นของทำขึ้นใหม่ แต่ทั้งนี้เราจะต้องสามารถหารูปแบบเดิมที่ถูกต้องอย่างไม่มีข้อสงสัยมาใส่แทนได้”⁶

ที่กล่าวมาล้วนแต่เป็นสิ่งที่เขาสอนบรรดาศิษย์ทั้งสิ้น เพราะเขาเป็นปรมาจารย์ผู้หนึ่งของวงการสถาปัตยกรรมอังกฤษ แต่ในทางปฏิบัติแล้ว Scott นิยมการ “รื้องานยุคหลังเพื่อสร้างรูปแบบเก่า

(ที่เขาคิดขึ้นเอง)” และเขาล้วนทำไปด้วย “ความเจ็บปวด” ตัวอย่างเช่น หน้าต่าง Rose Window สมัยศตวรรษที่ 14 ที่มหาวิหาร Oxford ถูกเขาเปลี่ยนเป็นหน้าต่างที่ใช้รูปแบบของศตวรรษที่ 12 ทั้ง ๆ ที่เขาเองกล่าวว่า “องค์ประกอบของแท่นแม้จะไม่สมบูรณ์เลยก็ดียกย่องมีค่ามากเท่าของใหม่ที่ทำการลอกเลียนอย่างประณีตที่สุด” แต่ “นี่ก็ไม่ใช่สิ่งที่ห้ามสถาปนิกในการเปลี่ยนองค์ประกอบเก่าที่ถูกทำลายโดยการลอกเลียนยุคหลัง และสามารถสืบหาร่องรอยเดิมได้โดยปราศจากข้อดกเถียง” โดยวิธีการ “สืบหาร่องรอยจากสถาปัตยกรรมข้างเคียงที่มีอายุใกล้เคียงกัน” เขากล่าวว่านี่เป็นกรรมวิธีในการ “ฟื้นฟูลักษณะเดิมทางสถาปัตยกรรม” และหากสถาปนิกจะต้องปฏิสังขรณ์โบราณสถานด้วยวิธีแบบ “ทำลาย” และ “ผสมผสาน” แล้ว เขาก็ควรจะทำด้วย “ความอบอุ่นและมีความรู้สึก” สิ่งนี้ Sir Gilbert Scott ปฏิบัติกับปรัชญาที่เขาแถลง จึงสร้างความเจ็บปวดให้กับฝ่ายอนุรักษ์โบราณสถานที่แท้จริงอย่างลึกล้ำ

อันที่จริงนอกจากสถาปนิกแล้ว ศาสนจักรเป็นองค์กรสำคัญที่อุปถัมภ์การปฏิสังขรณ์โบราณสถานอย่างรุนแรง เมื่อเริ่มศตวรรษที่ 19 นั้น อาจกล่าวได้ว่ามหาวิหารต่าง ๆ อยู่ในสภาพเสื่อมโทรมอย่างที่สุด นับตั้งแต่กษัตริย์เฮนรีที่ 8 สั่งยุบศาสนจักรโรมันคาทอลิกเมื่อปี 1535-39 มีกองขยะทับถมไปทั่วทุกโบสถ์ กำแพงวิหารพัง หลังคารั่ว บ้างถึงกับมีการตัดถนนสาธารณะผ่าเข้าไปในวิหาร เมื่อเศรษฐกิจฟื้นฟูขึ้น ประชาชนและรัฐบาลสละทรัพย์สินให้มีการบูรณะอารามต่าง ๆ จึงเกิดโครงการบูรณะวิหารอย่างมโหฬาร ในศตวรรษที่ 19 นั้น รสนิยมทางรูปแบบสถาปัตยกรรมของศาสนจักรนั้นมุ่งไปที่ศิลปะแบบโกธิคสมัยศตวรรษที่ 12 - 13 ซึ่งมียอดแหลม และถือว่าเป็นแบบฉบับของอังกฤษแท้ที่งดงาม เมื่อมีโอกาสที่จะบูรณะอารามแล้ว ศาสนจักรเองจึงเป็นผู้เสนอให้สถาปนิกแก้ไขรูปแบบวิหารต่าง ๆ ให้เป็นรูปแบบที่เหล่าบาทหลวงนิยมทั้งสิ้น

นอกจากธรรมเนียมทางรูปแบบที่ไม่เคารพต่อข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์แล้ว ศาสนพิธีในศตวรรษนี้ ได้เปลี่ยนลักษณะพิธีที่เคยสมถะไปเป็นพิธีใหญ่โตหรูหราต้องใช้เนื้อที่โบสถ์กว้างขวาง เพื่อสร้างความเลื่อมใสศรัทธาสูงสุด มหาวิหารต่าง ๆ ซึ่งเดิมจะถูกแบ่งเป็น 2 ตอนด้วยฉากไม้ฉัตรกลางโบสถ์ที่เป็นศิลปสมัยกลาง ก็ถูกรื้อถอนไปแทบหมดสิ้น เพื่อสร้างให้พื้นที่ภายในโบสถ์โล่งโล่งต่อถึงกันหมดตามประสงค์ของศาสนจักร ศิลปวัตถุเหล่านี้บ้างก็มีการทำเทียมขึ้นมาด้วยฝีมือช่างสมัยศตวรรษที่ 19 ซึ่งแม้บางชิ้นจะวิจิตรพิสดารเพียงใดก็ไม่สามารถทดแทนคุณค่าของเดิมได้ ศาสนจักรจึงไม่พ้นที่จะถูกวิพากษ์วิจารณ์ในการอนุรักษ์โบราณสถานเช่นกัน และคำแก้ตัวของศาสนจักรก็คือ “เราไม่ใช่เป็นเพียงศิลปิน เรามีหน้าที่ที่จะต้องพิจารณาถึงความงดงามและความสง่าสมเกียรติแห่งบ้านของพระเจ้าเป็นเจ้า” หรือ “มหาวิหารมิใช่สำหรับศึกษาทางโบราณคดี หรือที่เรียนวิชาสถาปัตยกรรมของสถาปนิกรุ่นเยาว์ แต่เป็นที่สำหรับการประกอบศาสนกิจประจำวันในการให้ความเคารพสักการะต่อพระเจ้าเป็นเจ้า”⁸

“เป็นสังขรณ์ที่ว่าโบราณสถานไม่ได้เป็นของเราเพียงผู้เดียว มันเป็นของบรรพบุรุษของเรามาก่อน และมันจะเป็นของลูกหลานของเราในอนาคต หากเราไม่กระทำต่อมันอย่างผิด ๆ มันไม่ใช่ของเรา แต่ผู้เดียวในทางใด ๆ ที่เราจะมีสิทธิไปทำกับมันอย่างไรก็ตามอำเภอใจ เราเป็นเพียงผู้คุ้มครองโบราณสถานเพื่อส่งต่อให้แก่บรรดาอนุชนรุ่นหลัง”⁹ (คัดจากบทความที่เขียนเพื่อการอนุรักษ์วิหาร St. MARY AT HILL ของ WILLIAM MORRIS)

“ข้าพเจ้าจะต้องไม่ละเลยในการกล่าวซ้ำๆ กันนี้ มันไม่มีปัญหาไม่ว่าจะในทางความจำเป็นหรือสุนทรียภาพว่า เราควรจะอนุรักษ์โบราณสถานหรือไม่ เราไม่มีสิทธิอะไรที่จะไปแตะต้องมัน มันไม่ใช่ของเรา ส่วนหนึ่งมันเป็นของผู้สร้างมันขึ้นมา และส่วนหนึ่งเป็นของอนุชนรุ่นหลังทุกรุ่นที่จะเกิดตาม

มา”¹⁰ (คัดจากบทที่ชื่อ “LAMP OF MEMORY” ในหนังสือ “SEVEN LAMPS OF ARCHITECTURE”) ข้อความดังกล่าวมาจากบทประพันธ์ของ John Ruskin ที่มุ่งหมายต่อต้านนักปฏิสังขรณ์โบราณสถานในศตวรรษที่ 19 ซึ่งต่อมาได้กลายเป็นปรัชญาพื้นฐานของการอนุรักษ์โบราณสถานของอังกฤษ

โดยที่วิชาการด้านประวัติศาสตร์และโบราณคดีได้เจริญแพร่หลายขึ้นมากจนทำให้ทราบกันทั่วถึงลักษณะพิเศษต่าง ๆ ของสถาปัตยกรรมแต่ละยุคสมัย อีกทั้งเกิดระบบเปิดของสมาคมวิชาชีพต่าง ๆ ขึ้น เช่น สมาคมสถาปัตยกรรม สมาคมโบราณคดี สมาคมศิลปิน ที่เปิดโอกาสให้บุคคลธรรมดาสามารถเป็นสมาชิกได้ ทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนความเห็น จนสามารถรวมตัวกันในหมู่ผู้ที่มีความคิดเห็นตรงกันที่จะเคลื่อนไหวเพื่อต่อต้านการกระทำที่ตนเห็นว่าไม่ถูกต้อง ฝ่ายนำการต่อต้านการปฏิสังขรณ์โบราณสถานในตอนนั้น หาใช่สถาปนิกไม่หากเป็นกลุ่มศิลปินและนักวิชาการ ผู้นำที่มีชื่อเสียงที่สุด 2 คน คือ John Ruskin (1819 - 1900) เป็นนักวิชาการสถาปัตยกรรมที่มีผลงานชื่อ “Seven Lamps of Architecture” เป็นคัมภีร์ และ William Morris (1834 - 1896) เป็นศิลปินนักออกแบบผู้สืบทอดเจตนารมณ์ของ Ruskin และนำอุดมการณ์นี้ไปก่อตั้งเป็นสมาคมเพื่อการอนุรักษ์โบราณสถานในกาลต่อมา

กล่าวได้ว่า John Ruskin เป็นผู้ริเริ่มอย่างจริงจังในการประกาศให้สาธารณชนเข้าใจในคุณค่าและความจำเป็นในการพิทักษ์โบราณสถาน การต่อต้านการปฏิสังขรณ์โบราณสถานของ Ruskin เกิดจากความชื่นชมในโบราณสถาน โดยผ่านงานศิลป วรรณคดียุค Romantic ของอังกฤษ กวีอย่าง Walter Scott, Carter Britton และ Pugin หรือศิลปินอย่าง Gaspar Poussin มักจะมีโบราณสถานเป็นส่วนประกอบของงานศิลปของเขา มีการยกย่องโบราณสถานไว้อย่างเพรียกเพรี้ยว กล่าวถึงอดีตอันยิ่งใหญ่และสภาพปัจจุบันอันสลดใจ Ruskin

จึงมองโบราณสถานในแง่อารมณ์ความรู้สึกว่าเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ไม่ควรแตะต้อง คุณค่าของโบราณสถานในแง่ของ Ruskin จึงเป็นอายุหรือความเก่าแก่ ไม่ใช่คุณภาพหรือราคาของวัสดุก่อสร้าง ขณะเดียวกัน Ruskin เป็นนักวิชาการ เขาจึงตระหนักถึงคุณค่าทางประวัติศาสตร์และโบราณคดีของโบราณสถานที่สามารถถ่ายทอดให้แก่มนุษยชาติได้ Ruskin จึงมีความจงเกลียดจงชังต่อการเปลี่ยนแปลงโบราณสถานให้ดูเป็นของใหม่อย่างที่สุด ดังกล่าวไว้ใน *Seven Lamps of Architecture* ว่า “การปฏิสังขรณ์ (Restoration) คือการทำลายล้างที่รุนแรงที่สุดที่อาคารหลังหนึ่งจะประสบได้ เป็นการพังทลายที่ไม่สามารถรวบรวมเอาเศษเล็กเศษน้อยได้ เป็นการทำลายที่รวมด้วยการแสดงหลักฐานเทียมที่ถูกทำลายไป อย่าให้พวกเราหลอกตัวเองในปัญหานี้เลย มันเป็นไปได้ที่จะฟื้นฟูสิ่งที่ยาวแล้วเช่นเดียวกับสร้างสิ่งที่เคยเป็นสถาปัตยกรรมที่ยิ่งใหญ่หรือสวยงามให้กลับคืนมา วิญญาณที่ถูกสร้างโดยฝีมือและสายตาของช่าง ไม่สามารถที่จะเรียกคืนมาได้ วิญญาณอื่นอาจถูกสร้างได้โดยกาลสมัยอื่นและมันคืออาคารใหม่ แต่วิญญาณของช่างฝีมือที่ตายแล้ว ไม่สามารถถูกเรียกหรือบังคับให้คืนมาสู่มืออื่นและสมองอื่น แม้ว่าจะจะเป็นเพียงการลอกเลียนแบบธรรมดา ๆ เพียงแต่การลอกเลียนผิวนอกของอาคารที่หนาเพียงครั้งเดียว ความเป็นของแท้ของงานทั้งหมดก็คือ ผิวนอกครั้งเดียวที่หายไป ถ้าท่านพยายามที่จะปฏิสังขรณ์ผิวนอกนั้น ท่านทำได้เพียงแต่สร้างของเทียมเท่านั้น ถึงแม้ท่านจะลอกเลียนแบบของเก่าได้เหมือน มันจะดีไปกว่าของเดิมไปได้อย่างไร คุณค่าของเส้นสายที่อ่อนโยน ที่กาลเวลาอันยาวนานสายฝนและแสงอาทิตย์ได้สร้างขึ้น ซึ่งงานสลักใหม่อันแข็งแกร่งดั่งไม้มีทางทำได้ อย่าให้เราได้พูดถึงการปฏิสังขรณ์เลย วิธีการที่หลอกลวงตั้งแต่ต้นจนจบ...”¹¹

แล้วเราจะหลีกเลี่ยงการปฏิสังขรณ์โบราณ

สถานได้อย่างไร เขาเสนอว่า “ให้ความเอาใจใส่ที่สมควรแก่โบราณสถานแล้ว ท่านจะไม่ต้องปฏิสังขรณ์มัน มันใส่กระเบื้องชนวนในที่ของมันบนหลังคา กวาดเศษใบไม้ไม่ให้อุดทางระบายน้ำ ก็จะรักษาหลังคาและกำแพงโบราณสถานให้รอดพ้นจากการเป็นซากปรักหักพัง นับก้อนหินบนโบราณสถานเหมือนท่านนับเพชรบนมหามงกุฎแห่งพระราชา เฝ้ารอวังมันเหมือนกับระวางประตูเมืองที่ถูกศัตรูปิดล้อม ที่ใดที่มันหลุดแยกยึดมันเข้าด้วยเหล็กหรือไม้อย่างงวลกับรอยซ่อมที่จะต้องปรากฏ ไม่ทำหยาบดึกว่าแขนขาที่ขาดหาย แต่จงทำอย่างนิ่มนวล เคารพ และต่อเนื่องสม่ำเสมอ แล้วมันจะอยู่ให้ร่มเงาแก่มวลมนุษย์ที่เกิดขึ้นและตายจากไป ...”¹²

บทความของ Ruskin มิได้ทำให้การปฏิสังขรณ์อย่างหยาบลดลงไปเท่าไรเลย กลับปรากฏว่าช่วงระหว่างปี 1855 - 1875 เป็นยุคทองของการปฏิสังขรณ์โดยแท้¹³ สิ่งที่ Ruskin ประสบผลสำเร็จมากกว่าบทความก็คือสามารถชักจูงให้ Society of Antiquaries¹⁴ จัดตั้งกองทุนสำหรับการรักษาอาคารสมัยกลางได้ในเดือนมกราคม 1855 โดย Ruskin เองได้บริจาคทรัพย์ตนเองถึงปีละ 25 ปอนด์โดยมีจุดประสงค์ของกองทุนเพื่อป้องกันโบราณสถานให้พ้นภัยจากกาลเวลา ความละเลยโดยปราศจากความพยายามทั้งปวงที่จะเพิ่ม เปลี่ยนแปลง หรือปฏิสังขรณ์ดังที่ปรากฏในปฏิญญาของกองทุนที่ว่า

“กาลเวลาและการละเลยได้ทำลายโบราณสถานน้อยกว่าการปฏิสังขรณ์ที่บ้าคลั่ง การปฏิสังขรณ์อาจสร้างงานเลียนแบบของโบราณที่งดงาม แต่สิ่งดั้งเดิมจะถูกปลอมแปลง และด้วยลักษณะที่ปฏิสังขรณ์แล้ว โบราณสถานนั้นก็จะไม่เป็นตัวอย่างศิลปะประจำยุคของตนอีกต่อไป และในความเป็นจริงแล้ว ยิ่งงานลอกเลียนแบบทำได้เหมือนเพียงไร ก็ยิ่งนำให้อนุชนเกิดความเข้าใจผิดได้ง่ายยิ่งขึ้นเท่านั้น” อย่างไรก็ตาม Ruskin ก็ออกตัวไว้

ในปฏิญญาว่า “นอกเหนือจากความจำเป็นในพิธีกรรมทางศาสนา จะต้องไม่มีการปฏิสังขรณ์ใด ๆ เกิดขึ้น หรือเพื่อป้องกันการเสื่อมโทรมต่อไปของอาคาร นอกเหนือจากนี้แล้วล้วนเป็นของเทียมทางศิลปะ เป็นรสนิยมที่ไร้เหตุผล เป็นการกระทำที่ทำลายล้างและขัดแย้งโดยสิ้นเชิงต่อหลักการของนักโบราณคดี”¹⁵

แม้ว่า Ruskin เองจะไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควรในการต่อสู้เพื่อการอนุรักษ์โบราณสถาน แต่ปรัชญาของเขาได้กลายเป็นเสาเอกให้กับชนรุ่นหลังในการจัดตั้งสมาคมเพื่อการปกป้องรักษาโบราณสถานของอังกฤษ โดยมี William Morris เป็นหัวเรือใหญ่ Morris เป็นศิลปิน นักประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรมและปัญญาชนสังคมนิยม จุดมุ่งหมายในการก่อตั้งสมาคม Society for the Protection of Ancient Buildings หรือ SPAB ก็คือต่อต้านการปฏิสังขรณ์โบราณสถานและสถาปนิกนักแปลใจมโบราณสถานทั้งหลาย ในจดหมายที่เขาเขียนถึงหนังสือพิมพ์ Athenaeum ลงวันที่ 5 มีนาคม 1877 เขากล่าวไว้ว่า

“หนังสือพิมพ์ของท่านได้แสดงความกล้าหาญและมั่นคงอย่างยิ่งในการต่อต้านการกระทำอันป่าเถื่อนที่เรียกกันว่า “ปฏิสังขรณ์” (Restoration) โดยสถาปนิกยุคใหม่ นักบวช และขุนนางเจ้าที่ดิน เป็นการเสียถ้อยความเปล่าที่จะพุดถึงความพิณาศที่ถูกกระทำด้วยน้ำมือพวกเขา แต่เพื่อรักษาสิ่งที่เหลืออยู่ ข้าพเจ้าใคร่จะกล่าวถ้อยคำให้กำลังใจ และกล่าวว่าท่านไม่ได้ยินหยัดอย่างโดดเดี่ยวในปัญหานี้ และยังมีผู้มีสติปัญญาจำนวนมากมายที่ยินดีที่จะสละเวลา ทรัพย์ดิน และความสะดวกราบรื่นเพื่อร่วมปกป้องโบราณสถานของเขา นอกจากนี้ แม้ว่าข้าพเจ้าจะยอมรับว่าสถาปนิกส่วนใหญ่ยกเว้นส่วนเพียงน้อยนิด หาพึ่งได้ไม่ เพราะมีผลประโยชน์ นิสัย และความไม่รู้เป็นเครื่องพันนาการเจ้าพนักงานก็หาพึ่งได้ไม่ เพราะคำสั่ง นิสัย และความ

ไม่รู้นำมาซึ่งความหยาบเป็นเครื่องพันนาการ อย่างไรก็ตามยังมีบุคคลเหล่านี้มากมายที่ความไม่รู้เป็นเพียงอุบัติเหตุ หากใช้ฝังในสวนลึก เขามีความเข้าใจที่สามารถขัดเกลาหากเพียงแต่ได้รับความรู้ว่าเขา กำลังทำลายสิ่งที่เขาและลูกหลานของเขาถักถักวันหนึ่งจะต้องร้องหา ซึ่งเป็นสิ่งที่ไม่มีธรรมาหรือพลังใด ๆ สามารถซื้อคืนกลับมาได้อีก สมาคมเพื่อการระแวดระวังภัยให้กับโบราณสถานต้องจัดตั้งขึ้นเพื่อต่อต้าน “การปฏิสังขรณ์” (Restoration) ทุกรูปแบบ หมายความว่าครอบคลุมมากกว่าการป้องกันภัยจากดินฟ้าอากาศและลม ยังรวมถึงทุกวิถีทางอื่น ๆ เช่น การเสนอบทความและอื่น ๆ เพื่อปลุกสำนึกให้ประชาชนรู้ว่าโบราณสถานของเรามีใช่เป็นเครื่องเล่นของศาสนจักร แต่เป็นอนุสรณ์สถานอันศักดิ์สิทธิ์ของความเจริญวิวัฒนาการแห่งความหวังของประเทศชาติ...”¹⁶

ในที่สุดสมาคมที่ชื่อ Society for the Protection of Ancient Buildings (SPAB) ซึ่งมีจุดมุ่งหมายเพื่อการพิทักษ์โบราณสถานก็จัดตั้งขึ้นในปี 1877 นั่นเอง ในสารก่อตั้งว่าด้วยสาเหตุและจุดประสงค์ของการมีสมาคมนี้ขึ้น Morris เขียนไว้ว่าต้นกำเนิดของการปฏิสังขรณ์โบราณสถานมาจากสาเหตุ 2 ประการ คือ

1. วิชาการด้านโบราณคดีและประวัติศาสตร์เจริญแพร่หลายขึ้นมากจนทำให้ทราบทั่วกันถึงลักษณะพิเศษต่าง ๆ ของสถาปัตยกรรมในยุคก่อน ๆ
2. สมัย Victorian นั้นเป็นยุคของความเจริญทางวิชาการและวิทยาการ แต่หาความก้าวหน้าทางศิลปะของตนเองมิได้ ประกอบกับความรู้ในสถาปัตยกรรมยุคก่อนแพร่หลายขึ้น จึงเป็นเหตุให้สถาปนิกสามารถลอกเลียนเอาลักษณะเด่น ๆ ของสถาปัตยกรรมในยุคต่าง ๆ มาใส่ไว้ในงานของตนเองตามใจปรารถนา

Morris เห็นว่า โบราณสถานหนึ่ง ๆ ย่อมได้รับการบูรณะซ่อมแซมเปลี่ยนแปลงหลายหน ตาม

กาลเวลาอันยาวนาน และหลงเหลือหลักฐานการเปลี่ยนแปลงในรูปของรูปแบบ (Style) หลายรูปแบบขึ้นให้เห็นเป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์และโบราณคดี แต่ในการปฏิสังขรณ์สมัยใหม่ขึ้นอยู่กับความปรารถนาของสถาปนิกแต่ผู้เดียวที่จะปฏิสังขรณ์อาคารให้อยู่ในรูปแบบที่ตนเห็นว่างามหรือไม่ก็สร้างรูปแบบและหลักฐานปลอมขึ้นมา หลักฐานทางประวัติศาสตร์จึงถูกบิดเบือนสูญหายไป

ในการอนุรักษ์โบราณสถาน Morris เห็นว่าต้องยึดหลักคุณค่า 5 ประการ คือ

1. ศิลป
2. รูปภาพ (Picturesque) นี่เป็นคุณค่าพิเศษ โดยเฉพาะของโบราณสถานอังกฤษ กล่าวคือหากโบราณสถานใดเมื่อมองรวมกับสภาพแวดล้อมข้างเคียงแล้ว มีความสวยงามประดุจภาพเขียนตระกูลโรแมนติค โดยเฉพาะของ Gaspar Poussin ก็ถือได้ว่ามีคุณค่าที่ต้องรักษาไว้
3. ประวัติศาสตร์
4. โบราณคดี
5. โบราณสถานที่ศิลปินและประชาชนเรียกร้องให้รักษาไว้

ปัญญานี้ยังได้เสนอหลักการพื้นฐาน 5 ประการ ในการอนุรักษ์โบราณสถานไว้ ดังนี้

- 1) ป้องกันความเสื่อมโทรมด้วยการดูแลรักษาประจำวัน
- 2) ซ่อมแซมกำแพงและหลังคาโบราณสถานด้วยวิธีการที่ชื่อ ๆ ตรง ๆ และไม่เลียนแบบศิลปะใด ๆ ทั้งสิ้น
- 3) รักษาร่องรอยต่าง ๆ ของอาคารที่มีอยู่ไว้ทั้งสิ้นทั้งที่มีอยู่บนผนังและลวดลายประดับ
- 4) หากโบราณสถานไม่สามารถใช้ได้กับสภาพการใช้สอยในปัจจุบัน ให้สร้างอาคารอื่นขึ้นแทนที่จะเปลี่ยนแปลงหรือต่อเติมโบราณสถานนั้น
- 5) รักษาโบราณสถานให้เหมือนกับอนุสรณ์สถานของศิลปะที่ตายแล้ว ซึ่งสร้างโดยฝีมือช่างที่ตายแล้ว ซึ่งศิลปะสมัยใหม่ไม่สามารถเข้าไปยุ่งได้

โดยปราศจากการทำลาย

Morris ย้ำว่า ด้วยวิธีการดังกล่าวเท่านั้นที่จะปกป้องโบราณสถานไว้ได้ และส่งต่อให้ลูกหลานอย่างที่โบราณสถานนั้นสามารถจะเป็นตำราให้ความรู้ได้ และอย่างเคารพต่อโบราณสถานนั้น¹⁷

แม้ว่า Morris จะเขียนไว้ในปัญญา ก่อตั้งสมาคมว่า สถาปัตยกรรมที่มีค่าควรอนุรักษ์นั้นไม่จำกัดรูปแบบ แต่ในความเป็นจริง Morris เป็นพวกนิยมที่จะให้มีการรักษาสถาปัตยกรรม Gothic เป็นหลัก แต่ต้องเป็น Gothic แบบดั้งเดิมจริง ๆ เป้าหมายต่อไปของเขาก็คือหยุดยั้งการปฏิสังขรณ์ (Restoration) หรือซ่อมแปลงโบราณสถาน แต่ Thomas Carlyle¹⁸ เป็นผู้ที่ทำให้จุดมุ่งหมายของ Morris ต้องเปลี่ยนไป เมื่อนำ SPAB ไปเป็นผู้นำในการหยุดยั้งการ “รื้อทิ้ง” โบสถ์สมัยศตวรรษที่ 17 ในกรุงลอนดอน ซึ่งเป็นผลงานของ Christopher Wren สถาปนิกเอกคนหนึ่งของอังกฤษ แต่ในสมัยศตวรรษที่ 19 นั้น ย่อมจะเห็นอาคารสมัยศตวรรษที่ 17 มีค่าจะมีคุณค่าเป็นโบราณสถานเท่าไรนัก แต่ Morris เองก็ต้องจำยอมคัดค้านเพราะหาไม่ก็จะเป็นการขัดต่อปัญญาของเขาเอง แต่เขาเองก็พูดไว้ว่า “ปัญหาของโบราณสถานก็คือ มันเก่าจริงหรือแก่ลงเก่า” เพราะในยุคนี้สถาปัตยกรรมใหม่เอี่ยมที่สร้างเลียนแบบรูปแบบโบราณเกิดขึ้นแพร่ไปทั่ว การขยายขอบเขตของ SPAB จากการอนุรักษ์เฉพาะโบราณสถานยุคกลาง มาเป็นโบราณสถานศตวรรษที่ 17 จึงเป็นของใหม่ในศตวรรษที่ 19 และการป้องกันการรื้อถอน โบราณสถาน นอกเหนือจากการต่อต้านการปฏิสังขรณ์ ก็เป็นของใหม่อีก แต่ SPAB ก็ได้ยึดถือเป็นหลักปฏิบัติในกาลต่อมา

ในการต่อสู้เพื่อต่อต้านการรื้อ โบสถ์ของ Wren 4 แห่งนั้น วันที่ 17 เมษายน 1878 Morris เขียนจดหมายไปลงใน The Times ว่า

“โครงการรื้อวัดเก่าสร้างใหม่ของสังฆสภาแห่งลอนดอน เพื่อขยายโบสถ์ให้ใหญ่โตสำหรับประกอบศาสนพิธีอันหุรหานั้น เป็นการกระทำที่

ป่าเถื่อนและรุนแรง การที่มีผู้อ้างว่าการคงเหลือมหาวิหาร St.Paul แห่งเดียวก็เพียงพอแล้ว สำหรับการระลึกถึงผลงานอันยิ่งใหญ่ของ Wren นั้น ความ เป็นจริงแล้ว St.Paul เป็นเพียงโบสถ์ธรรมดา ๆ หลังหนึ่งเท่านั้น หากนำไปเปรียบกับโบสถ์ในทวีปยุโรป และดูเป็นอิตาลีเลียนมากกว่าอังกฤษแท้ ในทางกลับกันโบสถ์เล็ก ๆ ที่ Wren ออกแบบนี้ต่างหาก ที่แสดงถึงเอกลักษณ์ของสถาปัตยกรรมอังกฤษที่แท้จริง แม้ว่าจะไม่หรูหราโหฬาร แต่ลักษณะการออกแบบที่ไม่เหมือนใคร ถือได้ว่าเป็นรูปแบบที่หาไม่ได้อีกแล้ว การทำลายอาคารเล็ก ๆ เหล่านี้ เท่ากับการลบเอารูปแบบ (Style) ของสถาปัตยกรรมแบบหนึ่งออกจากประวัติศาสตร์ การอนุรักษ์โบราณสถานนั้น ไม่ใช่จะต้องดูเพียงความมหิพาร พันลึกเท่านั้น อาคารที่งดงามด้วยสัดส่วนและขนาด มีความสัมพันธ์กับอาคารแวดล้อมข้างเคียง และส่งเสริมให้มหาวิหาร St.Paul เด่นเป็นสง่า ย่อมมีคุณค่าเพียงพอที่จะต้องปกป้องรักษา....”¹⁹

ปรัชญาการอนุรักษ์โบราณสถานของ Ruskin และ Morris มิใช่จะจำกัดอยู่เพียงในสหราชอาณาจักรเท่านั้น แต่พยายามที่จะเผยแพร่ไปในยุโรปด้วย ดังจะเห็นได้จากการบูรณะ St.Mark ที่เวนิส ในปี 1877 นั้น Ruskin ซึ่งครั้งหนึ่งเคยศึกษาในอิตาลีได้ส่งจดหมายไปถึง Count Zorzi แห่งเวนิส แนะนำข้อปฏิบัติในการบูรณะ St.Mark ไว้ซึ่งล้วนแต่เป็นหลักการของ SPAB ว่า

“.....หลังจากการซ่อมแซมแล้ว ก้อนหินเก่าทุกก้อนจะต้องนำกลับเข้าที่เดิมของมัน ก้อนหินใหม่แทนที่จะทำให้ดูเหมือนเก่า ควรจะปล่อยว่างไว้แล้วสลักประติมากรรมลงแทน และใช้วันเวลาไปกับลงไปด้วย...”²⁰

เราคงเห็นข้อแตกต่างสำคัญของการต่อสู้ 2 แนวทางของการอนุรักษ์โบราณสถานของอังกฤษ ได้อย่างเป็นรูปแบบชัดเจนขึ้น ฝ่ายปฏิสังขรณ์นั้น นำโดยกลุ่มสถาปนิกอาชีพมี James Wyatt และ Sir

Gilbert Scott เป็นผู้นำ ฝ่ายนี้เป็นนักปฏิบัติถือความสมบูรณ์ของรูปทรงอาคารเป็นหลักใหญ่มากกว่าความถูกต้องทางประวัติศาสตร์ เขาจะรักษาอาคารในจุดที่เขาเห็นว่ามั่นคงแข็งแรงและสวยงามเท่านั้น ส่วนจุดใดที่เขาเห็นว่าเสื่อมโทรมไม่ว่าโครงสร้างหรือศิลปะ เขาก็ไม่รีรอที่จะรื้อทิ้งทำใหม่ จุดอ่อนของพวกนี้ก็คือชอบซ่อมแปลงโบราณสถานให้เท่าหรืองดงามไปกว่าที่มันเป็นจริง นี่คือปัญหาเพราะอะไรคือสภาพดั้งเดิมของโบราณสถานกันแน่ และในช่วงเวลาอันยาวนานของอายุโบราณสถานนั้นจะถือเอาจุดไหนของกาลเวลาที่จะสรุปว่าคือยุคที่สมบูรณ์งดงามที่สุดอันควรแก่การอนุรักษ์ การกะเทาะรื้อส่วนที่เก่าแก่หรือแม้กระทั่งทุบทิ้งทรุดออกไปแล้วเติมสร้างส่วนนั้นหรือส่วนที่หายไปขึ้นมาใหม่ โดยเนื้อหาแล้วเป็นการทำให้โบราณสถานอยู่ในสภาพที่สมบูรณ์แบบหรือไม่..ไม่ใช่ เพราะเนื้อหาที่แท้จริงของโบราณสถานก็คือ การได้ยืนยงผ่านกาลเวลามาช้านาน และเต็มไปด้วยวีรกรรมและรูปแบบที่แสดงถึงวิวัฒนาการต่างหาก ที่ทำให้โบราณสถานมีคุณค่าในยุคปัจจุบัน ไม่ใช่สภาพสมบูรณ์แบบซึ่งไม่รู้ว่าอยู่ที่ยุคใดกันแน่ นี่คือความเห็นของฝ่ายอนุรักษ์ที่นำโดย Ruskin และ Morris ที่แตกหักไปจากฝ่ายแรก

แม้ว่าการต่อสู้ของ Ruskin และ Morris เป็นคุณูปการสำคัญของการอนุรักษ์โบราณสถานของยุโรปในศตวรรษที่ 19 แต่หากเราจะพิจารณารากฐานปรัชญาการอนุรักษ์ของทั้ง 2 ในฐานะผู้ปฏิบัติงานจริง ก็จะทำให้เห็นว่าปัญญาดังกล่าวเป็นทฤษฎีอุดมคติอยู่หลายแห่ง เรื่องนี้ได้สร้างความลำบากใจให้กับสถาปนิกอนุรักษ์มาก เพราะปัญญาดังกล่าวแทบจะไม่เปิดโอกาสให้ผู้ปฏิบัติงานได้แต่ต้องโบราณสถานเลย แม้ว่าจะเป็นความจำเป็นเพื่อหยุดยั้งการพังทลายของโบราณสถานก็ตาม เนื่องจากข้อเท็จจริงนี้สถาปนิกรุ่นต่อมาได้พยายามแก้ไขปรัชญาให้สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริง และ

ความจำเป็นในการปฏิบัติงานมากขึ้น John Harvey สถาปนิกอนุรักษ์ของศตวรรษนี้คนหนึ่งกล่าววิจารณ์ ปรากฏาของ SPAB ว่าบางครั้งก็ดูไร้สติ สำหรับผู้ปฏิบัติโดยเฉพาะกฎข้อ 2 ในทางปฏิบัติหมายถึงให้ทำการซ่อมกำแพงโบราณสถานโดยทำกำแพงยื่น หยาบ ๆ ไร้ลวดลายศิลปะใด ๆ ทั้งสิ้น หรือซ่อมหลังคาโดยใช้วัสดุแทนที่ไม่มีศิลปะใด ๆ เลย ไม่ต้องกลมกลืนอะไรกับของเดิมทั้งสิ้น ส่วนกฎข้อที่ 5 เป็นการเสนอที่ไม่สอดคล้องกับภาวะเศรษฐกิจสังคมของศตวรรษนี้ เพราะเป็นการเก็บตองอาคารซึ่งในที่สุดก็ต้องปล่อยให้อาคารนั้นอยู่เฉย ๆ ชนิดตะต้องมิได้ เป็นการทำลายให้อาคารพังทลายทางอ้อมในที่สุด ข้อเท็จจริงที่สรุปได้ในปัจจุบันก็คือ โบราณสถานที่ยังคงอยู่ได้นั้นเป็นอาคารที่ต้องแปรเปลี่ยนประโยชน์ใช้สอยอยู่เสมอ ๆ ตามยุคสมัยต่างหาก โดยเฉพาะกฎข้อ 5 นี้ ต่อมา SPAB เองก็ต้องออกแถลงการณ์แก้ไขในปี 1924 ว่า การต่อเติมโบราณสถานโดยมีเป้าหมายเพื่อการอนุรักษ์นั้นทำได้ แต่ทั้งนี้ต้อง

1. สิ่งต่อเติมต้องเป็นงานที่สะท้อนลักษณะของยุคสมัยของตนเอง และมีความเด่น เป็นรอง โบราณสถาน และไม่ลอกรูปแบบเดิม

2. งานใหม่จะต้องไม่ทำให้เกิดความเข้าใจผิดทางข้อมูลประวัติศาสตร์ ในอนาคต²¹

ผู้สืบทอดเจตนารมณ์ของ SPAB รุ่นต่อมายอมรับว่าปรากฏาของ Morris เป็นเรื่องที่ไม่จำเป็นต้องถูกเกาะแน่นทุกตัวอักษร เพราะยุคสมัยเปลี่ยนไปทำให้ไม่เหมาะสมในด้านเศรษฐกิจและการปฏิบัติงาน ในทางตรงข้ามมีการปรับปรุงปรากฏาของ

สมาคมให้สามารถรับหน้ากับสถานการณ์ใหม่ ๆ เสมอ

A.R. Powy ซึ่งเป็นผู้นำของ SPAB ระหว่างปี 1911 - 1936 กล่าวว่าการอนุรักษ์โบราณสถานนั้นหมายถึง

1. การสงวนรักษา (Preserve)
2. การต่อชีวิตใหม่ให้กับโบราณสถานที่ถูกละทิ้งและผู้พัง²²

ทั้งนี้ให้หลีกเลี่ยงการเลียนแบบของเดิมที่ผู้พังไปแล้ว ถ้าการเลียนแบบนั้นจะเป็นการทำลาย และไม่ใช่เพื่อการรักษางานดั้งเดิมที่หลงเหลืออยู่ ซึ่งข้อความจุดนี้เป็นจุดที่ Morris มีได้กล่าวไว้ และต่อมาเมื่อมีความจำเป็นในการเลียนแบบขึ้นก็เพราะเหตุผลนี้ ไม่ใช่เพราะต้องการความเด่นหรืองดงามตามใจสถาปนิก ดังในสมัยศตวรรษที่ 19 ซึ่งแท้จริงเป็นการทำลาย Powy ย้ำว่า กฎที่ว่า “ห้ามทำของใหม่ให้เหมือนเก่า” นั้น บางกรณีก็ไม่มีเหตุผลในแง่ปฏิบัติ Powy เป็นผู้ที่ทำให้ก้าวพ้นจากสมาคมที่ออกจะเป็นนักห้าม นักต่อต้าน และอคติบ้างมาเป็นสมาคมที่เป็นผู้นำและตัวอย่างของนักอนุรักษ์โบราณสถานอย่างสร้างสรรค์ และพัฒนาให้กับอังกฤษและที่อื่น ๆ อย่างแท้จริง

บทความนี้เผยแพร่ครั้งแรกในงานสัมมนาเรื่อง “เอกลักษณ์สถาปัตยกรรมไทย” จัดเมื่อเดือนสิงหาคม 2527 โดยคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

เชิงอรรถ

1. งานโกธิคของอังกฤษสามารถแบ่งย่อย ๗ ได้ 3 ยุค ซึ่งแต่ละยุคมีรูปแบบแตกต่างกัน คือ
 1. Early English (ศ. 12 - 13)
 2. Decorated (ศ. 13 - 14) และ 3. Perpendicular (ศ. 14 - 16)
2. เรียกงานแนวนี้ว่า **Gothic Revival** เกิดขึ้นระหว่างปี ค.ศ. 1840 - 70 ตัวอย่างสำคัญได้แก่ อาคารรัฐสภาอังกฤษ โดย **Sir Charles Barry** ในปี ค.ศ. 1835.
3. งานชิ้นโบว์ดำของเขาได้แก่ การปฏิสังขรณ์ที่มหาวิหาร Westminster, Salisbury และ Durham.
4. ตีพิมพ์ในปี ค.ศ. 1850 คือเป็นคัมภีร์ของฝ่ายปฏิสังขรณ์ทีเดียว
5. P.R. Thompson, *The History and Antiquities of Boston*, Boston, 1856, P. 167.
6. G.G. Scott, *A Plea for the Faithful Restoration of Our Ancient Churches*, Parker, 1850.
7. *Ecclesiologist*, X, 1850, P. 118.
8. *The Athenaeum*, 10 March 1877 and Peter Ferriday, *Lord Grimthorpe*, 1957, P. 109.
9. William Morris, *Speech at Annual Meeting of SPAB*, Report 1889.
10. John Ruskin, *Seven Lamps of Architecture*, Library edition of *Collected Work*, ed. E.W. Cook and A. Wedderburn, London, 1903 - 12, Vol. VIII, P. 245, paragraph 20.
11. *Ibid*, P.P. 242 - 44.
12. *Ibid*.
13. B.F.L. Clarke, *Church Builders of 19th Century*. London, 1938, P. 159.
14. คือสมาคมของนักการศึกษาเพื่อการวิจัยทางประวัติศาสตร์และโบราณคดีของอังกฤษ ก่อตั้งเมื่อปี ค.ศ. 1585 ก่อนที่จะมี SPAB เกิดขึ้น สมาคมนี้มีส่วนสำคัญในการวิพากษ์วิจารณ์การปฏิสังขรณ์โบราณสถานของอังกฤษในศตวรรษที่ 19
15. Joan Ewans, *A History of Society of Antiquaries*, Oxford, 1956, P. 309.
16. P. Henderson, *The Letters of William Morris*, London, 1950, P. 85.
17. John Harvey, *Conservation of Buildings*, Baker, 1972, P.P. 210 - 212.
18. John Summerson, *Ruskin, Morris and the Anti - Scrape Philosophy*, in *Historic Preservation Today*, New York, P.P. 30 - 31.
19. Henderson, *Op. Cit.*, P. 120.
20. J. Summerson, *Op. Cit.*, P. 28.
21. J. Harvey, *Op. Cit.*, P. 181.
22. *Ibid*.

บรรณานุกรม

1. Boulting Nikolaus, The Law delays ;
Pevsner Nikolaus, Scrape and Anti-Scrape ; and Fawcett Jane, A restoration
tragedy ; in "The Future of the Past : Attitudes to Conservation 1174 - 1974", ed.
Fawcett Jane, Thames & Hudson, 1976.
2. Harvey John, "Conservation of Buildings", Baker, 1972.
3. Summerson John, Ruskin, Morris and the Antiscrape Philosophy, in "Historic Preser-
vation Today", New York.
4. Ruskin John, "Seven Lamps of Architecture", Library edition of Collected Work, ed, E.W.
Cook and A. Wedderburn, London, 1903 - 12.
5. Scott, Sir George Gilbert, "A Plea for the Faithful Restoration of Our Ancient Churches,"
Parker, 1850.
6. Colonial Williamsburg, Inc. (1966). "Historic Preservation Today: essays presented to
the Seminar on Preservation and Restoration", Williamsburg, Va., 1963, Charlottesville,
Virginia University Press, Va, USA.